

Соня Лазарова

ХУДОЖЕСТВЕНА УКРАСА ВЪРХУ ГЛИНЕНИ ПОДНОСИ ОТ ВИЛА РУСТИКА ПРИ С. БРЕСТОВЕЦ, ОБЛАСТ ПЛЕВЕН

През есента на 1986 г. в местността Дъртите лозя до с. Брестовец, на 6 км южно от град Плевен, при реголване на земята, се откриват многобройни фрагменти от керамични съдове, строителни останки от разрушени зидове, архитектурни детайли, разпръснати оръдия на труда, предмети на бита от метал и стъкло, фрагменти от скулптури, монети. Материалите след реголването са събрани от инж. Янко Бояджиев.

На това място, на площ от около 50 дка, се е издигала „villa rustica“, което личи и от намерената преди десетилетия мраморна оброчна плочка на Диана и Аполон, с посветителен надпис от управителката на вилата – освободената робиня Викторина (...A. VICTORINA PRIMI VILICA...) (Трифонов 1933: 22–23).

По намерените монети се предполага, че вилата при с. Брестовец е била създадена най-вероятно при император Веспасиан (69–79 г.) и е просъществувала до император Траян Деций (249–251 г.), разрушена от готите през 250–251 г.

Сред събраната от територията на вилата керамика значително е количеството на фрагментите червенолакова римска керамика, изработена от фина, добре пречистена и изпечена глина с розовобежов до кафяво-червен лак, на много места силно изтрит. Част от тази керамика са и подносите, предмет на настоящото съобщение.

Подносите са големи плоски съдове, чиито повърхности са богато декорирани с пластична украса, имитация на сигилатната форма Драгендорф 39. По форма и украса блюдата принадлежат към т. нар. дако-мизийската група, широко разпространена в Долна Мизия и Дакия (Милчева 1994: 242), а по своите качества и елегантност на формите те достойно заместват скъпите метални съдове – първообразци. Фрагментите, обект на настоящата публикация, са от подноси с елипсовидна, кръгла или правоъгълна форма, предимно дръжки и части от бордюрите. Най-голяма е частта на фрагментите от елипсовидни по форма подноси.

Поради малките размери на повечето от тях, е трудно да се определят параметрите им. Известно е, че те са правени в еднолицеви глинени калъпи. Релефната им украса е била нанасяна върху калъпа с помощта на печати, работени от различен материал, както и на ръка (Султов 1979: 18; Владкова 1991: 129). Декорацията е положена върху околосвръстния бордюр и хоризонтално оформените дръжки на подносите. Отличава се с голямо жанрово разнообразие. При някои се наблюдават почти еднакви изображения, но разположени по различен начин, в различни композиции. Репертоарът включва изображения на човешки фигури и т.нар. маски (гротескни човешки глави), като в някои могат да се идентифицират изображения на богове, предимно Дионис и свитата му, Луперк, Силван; ловни сцени; диви зверове и домашни животни; растителни орнаменти. Много от фрагментите са украсени със стилизирани геометрични орнаменти – спирали, розети, правоъгълници, точки и др.

Фрагментите от подноси с геометрична украса (табл. I) намират паралел сред подобни от керамичния център в Бутово – средата на II – до IV в. (Владкова 1991: 134). Както и при тях са изобразени кръгчета, като някои са като точки, други са центрирани, трети – двойни. Най-често са използвани като ограничаващ и рамкиращ бордюр. Друг често срещан мотив са правоъгълниците. Те са с различна големина, някои са само очертани, други – с вписани в тях точки, трети – плътни. Често те са разположени самостоятелно, или в съчетание с розети украсяват бордюрите на съдовете.

Върху бордюрите на някои от подносите са изобразени лозови пръчки и гроздове (табл. II), като някои са в съчетание с друг растителен орнамент – розетата (табл. II, обр. 6). Те намират точен аналог с фрагменти от съдове, произведени на територията на Никополис ад Иструм (*ibidem*: табл. III, обр. 93–97). Има фрагменти, които се отличават с изцялата си изработка от добре пречистена, изпечена глина, покрити са с качествен кафявочервен лак и по аналогия можем да ги причислим към вносната художествена керамика, т. нар. тера сигилата (Милчева 1995, 71).

Интерес представлява много добре запазена дръжка от поднос, с форма Драгендорф 39 (табл. III, обр. 1). Изработена е от много фино пречистена и изпечена глина с розовочервен цвят и покрита с червенокафяв качествен лак. Намира точен паралел с публикувана подобна от Ал. Милчева (Милчева 1994, 240) от фонда на Историческия музей в гр. Русе и произхождаща от Сексагента Приста. За разлика от нея, тази от вилата при Брестовец е по-запазена и на нея се вижда цялото изображение. Почти

еднаквият начин на пресъздаване на сцената позволява да се реконструират липсващите части от релефа върху подноса от Русе. Върху дръжката е представена във висок релеф борба между диви животни – лъвовете и глиган, куче. Бордюрът е опасан с непрекъсната спирала с центрирани двойни кръгчета. Изображението е с подчертан натурализъм. Според авторката, керамистът е използвал декоративните мотиви по начин, несвойствен за ателиетата в Долна Мизия. За това тя търси сравнения единствено с релефната украса на подносите от големия керамичен център *Micassasa*, недалеч от Апулум в Дакия, които се датират във втората половина на II в.

Друг фрагмент от поднос (табл. III, обр. 2), който по форма много напомня на гореописания, е с различна декорация. Бордюрът е опасан с пояс от розети в ромбоидна форма. Върху грифа са разположени свободно животни – кучета и глигани, ограничени отдолу с релефни точки, а отгоре с розети. Изработен е от фина глина с розовобежов цвят и кафявооранжев лак без блясък с дължина 11,8 см. Мотивите на декорация, начинът им на представяне, се откриват в репертоара на подносите, работени в Бутовското ателие и в Ромула (Владкова 1991, табл. IV, обр. 71, 74; Popilian 1972: fig. 3/5, fig. 5/27, 37). Друга група от подносите са декорирани с маски и човешки фигури в комбинация с растителни и животински орнаменти (табл. IV).

Върху част от правоъгълната дръжка на елипсовиден поднос е представена в нисък релеф сцена, свързана с бога на стадата и овчарите – Силван (табл. IV, обр. 1). Той е изобразен прав, с тога през рамо, стъпил в широко разцъфнал лотосов цвят. Подпира се на овчарски кривак и държи трилистие. В ляво от бога – овца, а зад него – коза. Зад козата е моделирана главата на Силван с буйна коса и къдрава брада. Зад главата му – овчарска гега със закачена на нея торба. Подносът е изработен е от фина глина, бежаворозова на цвят, с оранжевочервен лак без блясък, със запазена дължина 15,3 см.

Върху останалите части от подноси (табл. IV, обр. 2-6) са представени в профил два типа маски – на възрастен мъж с брада (табл. IV, 1, 4, 6), с означени подробности на лицето и буйна коса, или с шапка, наподобяваща пера от птица и на млад мъж, голобрад със схематизиран образ (табл. IV, обр. 2, 3, 5). На всички фрагменти те са заобиколени с разнородни декоративни елементи. Аналогични маски са изобразени и върху подноси от Бутово, Олтения и Ромула, Румъния (Владкова 1991, табл. I, обр. 3; Popilian 1976, fig. 5/1, 4).

Значително по-голям е броят на подносите, украсени с животински фигури, които са в съчетание с растителни и геометрични мотиви (табл. V). Най-често се срещат изображения на кучета. Представени са в бяг, на дясно или на ляво. Някои от тях намират паралел с подобни от Бутово и Ромула (Владкова 1991, табл. I, обр. 30-37; Popilian 1972, fig. 5/ 21, 26, 27). Глиганът също се среща представен, но изображенията са твърде схематични, сумарни и често неясни (табл. V, обр. 9). Сърна и елен са представени върху три фрагмента (табл. V, обр. 4, 13, 16), макар и предадени много схематично само в контур, се вижда, че еленът е с рога. Букрании се среща само на един фрагмент (табл. V, обр. 11), като волската глава е представена като маска. Орнаментът точно пресъздава украса, позната ни от каменната пластика. Животните се редуват с растителни орнаменти. Най-често изобразявана е розетата. Тя е или свободно разположена, или като посипана – сгрупана на едно място, но най-често е обкантваща изображението. Друг често срещан декоративен мотив е дървото (табл. V, обр. 2, 3). Обикновено, то се представя без листа, само короната от кло-ни. Голямо е разнообразието при представянето на листата. Те се срещат самостоятелно поставени, като разделящ елемент и са само широколистни (табл. V, обр. 1, 5, 6, 8, 12, 13).

Често комбинацията от печати варира в зависимост от зоната, в която те се прилагат върху съда. При някои от подносите украсата на дръжката е разделена на две полета (табл. V, обр. 12, 15–17) с един, или два централни декоративни елемента. Във всяко от тези полета са разположени различни декоративни мотиви – животни, растения, маски и розети, често без никакво съчетаване на елементите и намерение за представяне на сюжетни сцени.

Повечето от представените фрагменти от подноси носят белезите характерни за Бутовския керамичен център, специализиран в тяхното производство (Sultov 1985: 27–28) още от средата на II в. до средата на III в. (Владкова 1991, 135–136): схематичност и абстрактност на изображението; претрупаност на образите; печатите и кальпите не са много прецизно изработени и от тук образите върху готовата продукция са неясни. Лаковото покритие на съдовете не винаги е качествено, нанесено равномерно и прецизно по двете повърхности на съда и с метален блясък, както при вносната тера сигилата. Най-вероятно тяхната продукция е доставяна във вилата по търговски път, което се е улеснявало и от обстоятелството, че съвсем близко до нея минава римският път „виа Траяна“ (Ескус – Сторгозия – Мелта – Филипопол). По този път се е осъществявала и връзката с керамични ателиета от територията на днешна Румъния.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Владкова, 1991: П. Владкова. Декоративни орнаменти върху глинените подноси от територията на Никополис ад Иструм. – Известия на историческия музей. В. Търново, 6, 1991.

Милчева, 1994: Ал. Милчева. Местна художествена керамика от Тракия и Мизия (1-4 в.) – В Сб. Поселищен живот в Тракия. Ямбол, 1994.

Милчева, 1995: Ал. Милчева. Художествена керамика от Тракия и Мизия – Анали, 1995, 3-4.

Султов, 1979: Б. Султов. Антични центрове за производство на художествена, битова и строителна керамика, Векове, 1979, 3, с. 18.

Трифонов, 1933: Ю. Трифонов. История на град Плевен. С., 1933.

Popilian, 1972: G. Popilian. Un atelier de terra sigillata a Romula – Dacia V, 16, 1972.

Sultov, 1985: B. Sultov. Ceramic Production on the Territory of Nikopolis ad Istrum 2-nd-4-th Century, Terra Antiqua Balcanica, 1, Sofia, 1985.

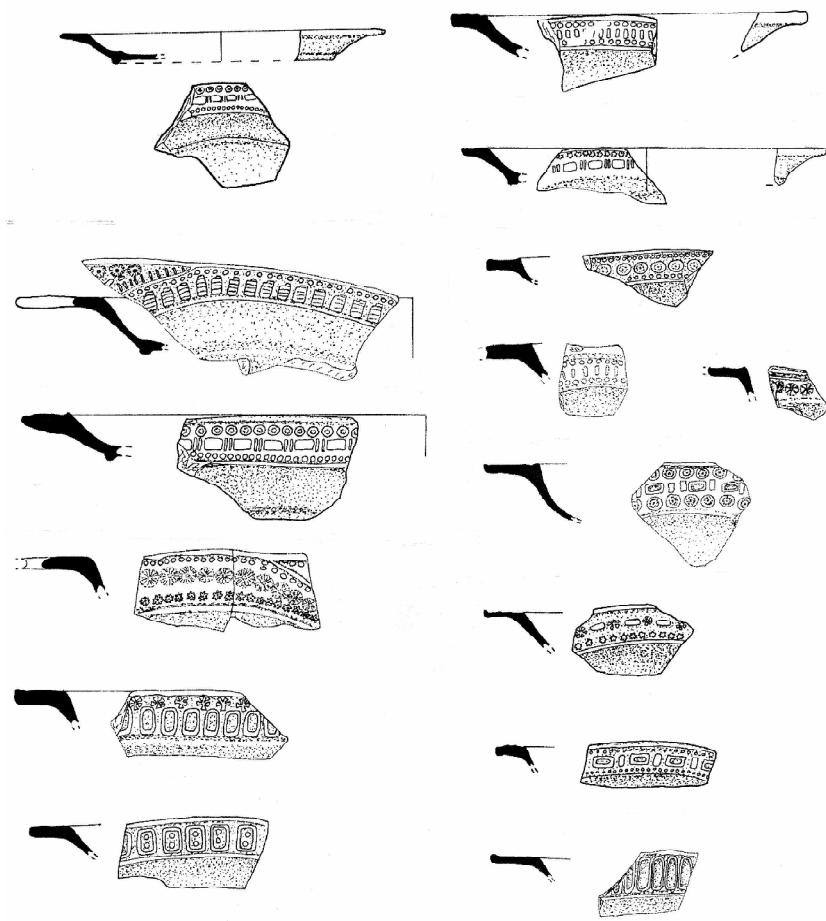

Табл. 1. Фрагменти от подноси с геометрична украса

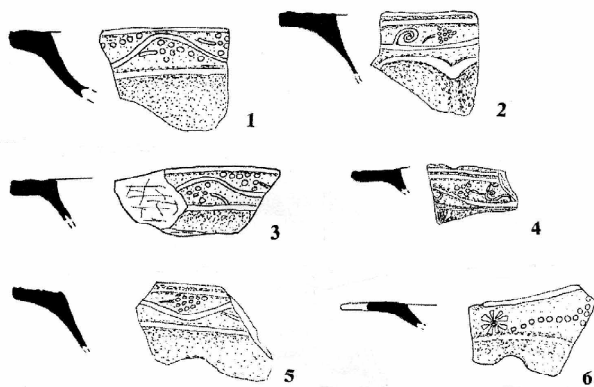

Табл. 2. Фрагменти от подноси с лозови вейки и гроздове

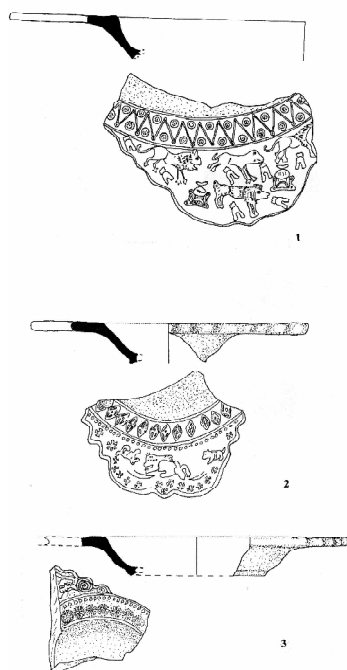

Табл. 3. Фрагменти от дръжки на подноси

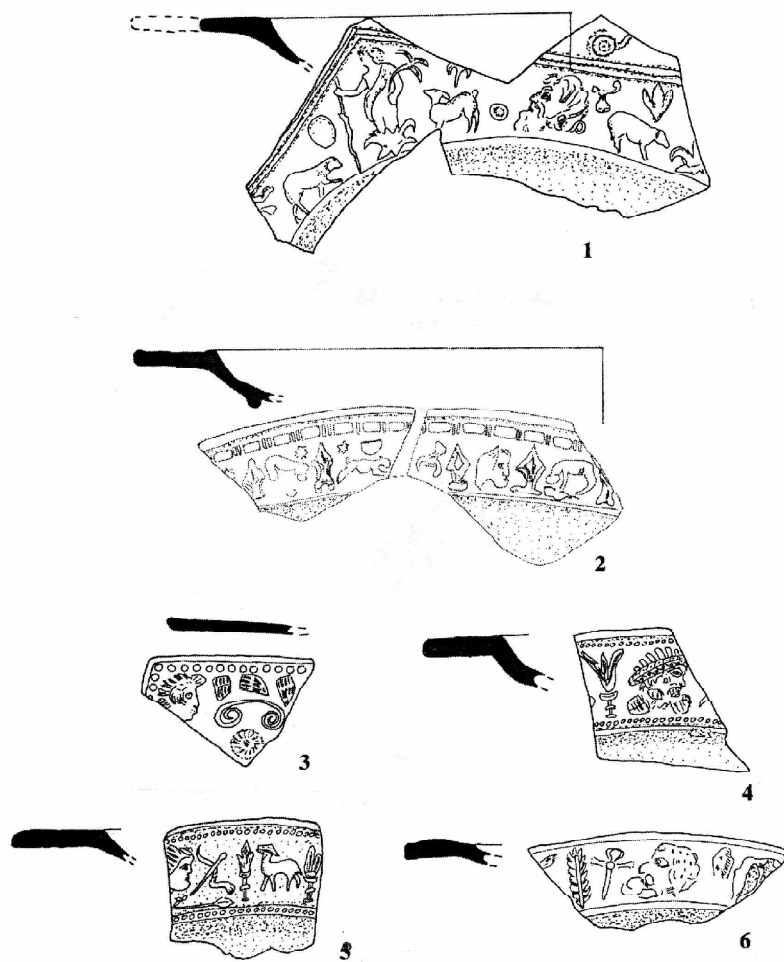

Табл. 4. Фрагменты от подноси с човешки изображения и маски

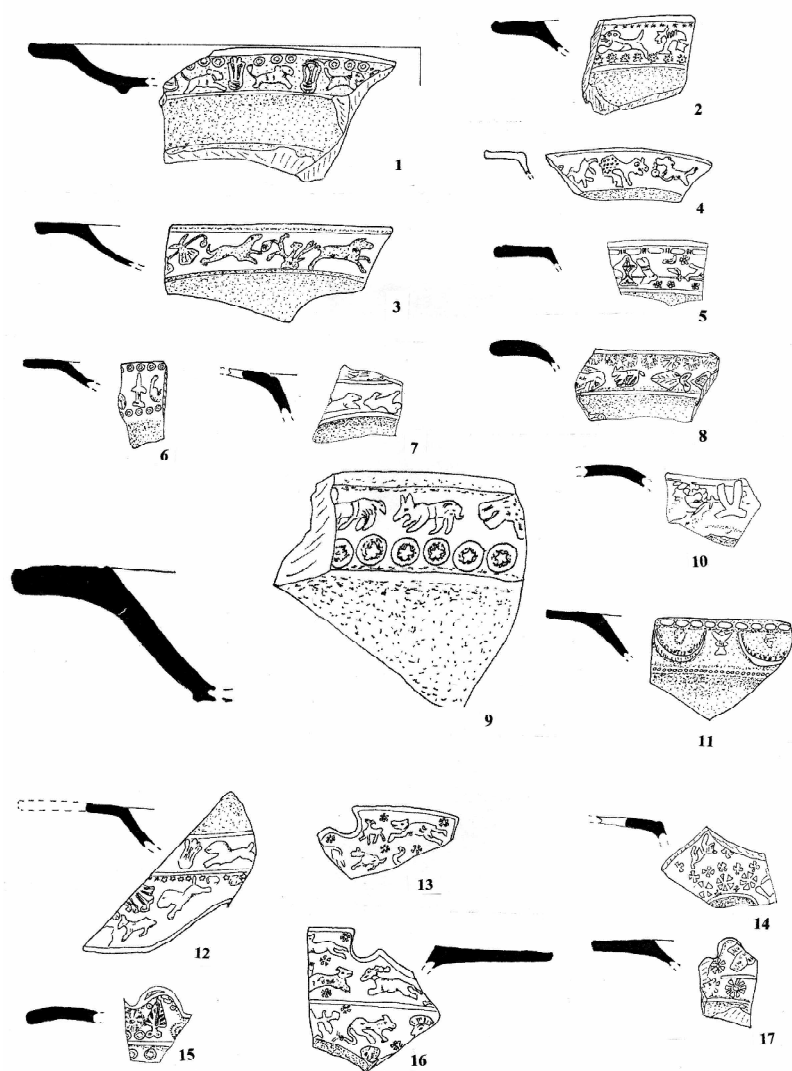

Табл. 5. Фрагменти от подноси декорирани
с животински и растителни орнаменти